

Museums and the Idea of Historical Progress

ICMAH/COMCOL Annual Conference 2012

Iziko South African Museum

Raportti ICOM/ICMAH konferenssista Kapkaupungissa 7. – 10.11.2012

Leena Hiltula

Museonjohtaja

Vantaan kaupungin museot

Historiallisten ja arkeologisten museoiden (ICMAH) konferenssi pidettiin vuonna 2012 Etelä-Afrikan Kapkaupungissa. Aikaisemmin en ollut osallistunut ICOM:n konferensseihin. Tällä kertaa paikka ja aihe osuivat niin hyvin kohdalleni, että konferenssiin lähtöä ei tarvinnut kauan miettiä. Olen osallistunut vuodesta 2005 Ulkoministeriön rahoittamaan Etelän – Pohjoisen kuntien yhteistyöhankkeeseen Vantaan kaupungin museon edustajana. Olemme yhdessä Namibian pääkaupungin Windhoekin virkamies-ten kanssa suunnitelleet Windhoekin kaupunginmuseota, joka suunnitelmien mukaan pitäisi avata vuonna 2013. Konferenssi olisi hyvä paikka esitellä hanketta.

Saavuin Kapkaupunkiin marraskuun 5. päivänä, pari päivää ennen varsinaisen ICMAH-konferenssin alkamista. Ensimmäisenä päivänä tutustuin Iziko -museoihin ja kaupunkiin vaeltelemalla ympäri keskustaa. Toisen päivän käytin kokonaan esitykseni valmisteluun. Illalla oli konferenssin avajaiset Linnakkeessa (at the Castle). Siellä tapasin ensimmäisen kerran muut konferenssin osanottajat.

Varsinainen konferenssi alkoi keskiviikkona 7.11. Seuraavien päivien aikana kuulumme useita mielenkiintoisia esityksiä museoista ympäri maailmaa.

Erityisesti mieleeni jäi eteläafrikkalaisen Balthi du Plessisin esitys ”Expectation, disillusionment and hope”. du Plessisin firma Balthi du Plessis & Associates kouluttaa museoiden tarvitsemaa henkilökuntaa (kuraattoreja, museologeja, konservaattoreita etc.) ja suunnittelee näyttelyitä ja museoita Etelä-Afrikan tarpeisiin, joten hänellä on hyvä kokonaiskuva museoiden toiminnasta omassa maassaan.

Melkoinen mielenmyrsky nousi du Plessisin väitteestä, ettei alkuperäisiä afrikkalaisia saa mukaan koulutukseen tai töihin museoihin. Nuoret afrikkalaiset konferenssiosallistujat pitivät väitettä epäoikeudenmukaisena: alkuperäisten afrikkalaisten ei aikaisemmin ollut edes mahdollista opiskella museoalaa, joten ei heitä voi vielä ollakaan valtavasti tarjolla. Tuohtuminen oli ymmärrettävää, koska du Plessis esitti asiansa joutensa-kin provosoivasti.

Henkilökohtaisesti minua mietitytti pieni yksityiskohta du Plessisin esityksessä. Hän kritisoi jotakin uutta, palkittua museorakennusta, jonka suunnittelussa hän näki paljon virheitä: mm. sen että ulko-ovet oli laitettu aukeamaan ”epäystävällisesti” ulospäin. Olisi varmaankin pitänyt kertoa, että meillä Pohjois-Euroopassa kaikki ovet aukeavat ulospäin jo turvallisuussyistä – silloin niitä ei voi potkia auki amerikkalaiseen poliisityyliin eivätkä ne aiheuta totaalisulkua, jos tiloista täytyy päästä nopeasti ulos esim. tulipalopaniikissa. – Kaikkea sitä jääkin miettimään.

Koska olin paikalla pitämässä esitystä Vantaan ja Namibian Windhoekin museoyhteistyöstä, kiinnostukseni kohdistui afrikkalaisten museoiden edustajien esityksiin. Mieleeni jäi erityisesti eteläafrikkalaisten puheissa jatkuvasti korostuva painotus ”me olemme eteläafrikkalaisia emmekä erilaisten alkuperäiskansojen edustajia”. Sama pai-

notus tulee koko ajan esiin myös namibialaisten puheissa. On tietenkin ymmärrettävää, että ”nuoren” kansakunnan tulee korostaa yhteenkuuluvuutta, mutta samalla menetetään valtava määrä mielenkiintoista tietoa erilaisten kansojen ja kulttuurien materiaalisesta ja henkisestä kulttuuriperinnöstä.

Omassa esityksessäni puutuinkin tähän samaan aiheeseen. Ensimmäinen osa Vantaan - Windhoekin museoprojektissa oli Namibian yleishistoriaa käsittelevän kiertonäyttelyn tekeminen. Näyttelyä oli tarkoitus kierrättää aluksi Suomessa ja siirtää se sitten pysyvästi kiertämään Namibiassa. Näyttelyssä esitellään ne etniset ryhmät, jotka ovat eniten vaikuttaneet Namibian historiaan: sanit, namat, damarat, caprivilaiset, kavangot, hererot, himbat, owambot, tswanat, värilliset basterit ja eurooppalaiset. Koska näyttely avattiin Suomessa, katsoimme tarpeelliseksi esitellä, minkälaisia ihmisryhmiä Namibiassa asui, mistä ja milloin ne olivat Namibiaan tulleet jne. Ei olisi riittänyt vain todeta, että Namibiassa asuu afrikkalaisia ja eurooppalaisia. Kun selitimme asian kollegoillemme Windhoekissa, he hyväksyivät sen täysin.

Esitykseni jälkeen eräs nuori eteläafrikkalainen museoihminen kysyi, olimmeko tarkastuttaneet esittelytekstit kyseisten kansojen edustajilla. Tekstin olivat tarkastaneet windhoekilaiset kollegamme, joista kaikki edustivat jotakin yllä mainituista etnisistä ryhmistä. Esittelyteksti oli hyvin lyhyt ja neutraali. Annoin tekstit kysyjälle luettavaksi, eikä hänkään enää myöhemmin palannut asiaan.

Toinen aihe, josta kysyttiin esitelmäni jälkeen ja joka on tullut usein esille Windhoekin kaupunginmuseon käsikirjoitusta tehdessämme, oli: Mistä alkaa historia? Varhaisemmalla historialla – siis ennen apartheidin aikaa – ei tunnu olevan suurtakaan merkitystä esim. Namibian historiaa tutkittaessa ja esiteltäessä. Näyttelysuunnittelun yhteydessä olemme jatkuvasti joutuneet painottamaan, että myös satoja tai tuhansia vuosia sitten tapahtuneet asiat kiinnostavat ihmisiä ja ovat esittämisen arvoiset.

Näyttelyryhmässämme ei ole mukana yhtään namibialaista arkeologia, joten varhaishistoria jäi alussa kokonaan pois käsikirjoituksesta. Eteläisen Afrikan ikivanhoista, nykyaikaan ulottuvista kulttuureista löydetään koko ajan lisää aineistoa: mainitaan nyt vaikka upeat kalliotaidelöydöt. Pitkien neuvottelujen jälkeen saimme windhoekilaiset kollegamme uskomaan, että myös varhaishistorian täytyy tulla esiin kaupunginmuseon näyttelyssä. – Toinen aikakausi, jonka esittämisestä kävimme vääntöä käsikirjoitusta tehdessämme, oli kolonialistien aika kaikkine hyvine ja huonoine puolineen. – Kolmas aikakausi, joka namibialaiset kollegamme halusivat sivuuttaa vain pienellä maininnalla, oli apartheidin aika. He eivät halunneet muistuttaa ihmisiä ikävistä asioista. Mutta kun niistä pitää muistuttaa! Jos ei muun vuoksi niin siksi, ettemme tekisi enää koskaan niin.

Esitelmäsessioiden päätyttyä meillä oli mahdollisuus osallistua arkeologisiin esittelykierroksiin Iziko museossa. Osallistuin kierrokseen, joka esitteli kalliotaidetta /Qe: the Power of Rock Art & Ethnography Galleries. Ryhmän vetäjä oli tohtori Sven Ouzman, arkeologi, joka omassa esityksessään totesi olevansa ”arkeologi ja siis rakastavansa esineitä enemmän kuin ihmisiä”. Kierroksella saimme tutustua eteläisen Afrikan upeaan kalliotaitteeseen, joka tutustuttaa katsojansa ”esi-isien maailmaan ja jota on käytetty niin sateentekoon kuin parannuskeinona”. Minulle näyttely oli tärkeä, koska pääsin katsomaan ikivanhoja kuvia, ja sain vahvistuksen suunnitelmiimme lisätä Windhoekin museon näyttelyyn edes pienen osan kaupungin ympäristöstä löytyneistä kalliomaalauksista ja muista muinaisesineistä.

Lauantaina 10.11. teimme retken Robben Islandille, jossa mm. Nelson Mandela kärsi vuosikymmenten vankeusrangaistustansa. Saari on suuri museo, jossa oppaina toimivat entiset vangit. Meille esiteltiin laajasti vankilan eri tiloja, mm. Nelson Mandelan vankiselli. Sellissä oli joitakin huonekaluja ja esineitä. Saattoivat tosin olla enempiäkin

rekvisiittaa kuin alkuperäistä sellin kalustoa. Vankilasaari kaikkine rakennuksineen oli vaikuttava, kun jaksoi pitää mielessään niiden satojen poliittisten vankien tuskan, joka saareen liittyi. Mutta jotakin jäi kaipaamaan. Kaikki oli jotenkin liian kliinistä. Jotakin konkreettista puuttui: huoneet olivat tyhjiä halleja.

Seuraavana päivänä oli eräässä paikallislehdessä laaja, kriittinen artikkeli Robben Islannin museosta. Valitettavasti en pysty siteeraamaan artikkelia, kun annoin lehden ruotsalaisille kollegoille. He ovat tekemässä jonkinlaista tutkimusta Robben Islannista. Artikkelin tunnelman muistan: sama kliininen tyhjiys, jonka olin kokenut saarella, oli myös kirjoittajan mielessä. Erityisesti kirjoittaja oli pahoillaan oppaina toimivien entisten vankien puolesta, kun he joutuvat kertomaan tarinaa ”siivotussa” ympäristössä.

Sunnuntaina teimme excursion Hyväntoivon niemelle. Näimme samalla silmäyksellä sekä vihaisena kuohuvan Atlantin valtameren että rauhallisesti vyöryvän Intian valtameren. Kummallinen kontrasti. Tutustuimme myös pingviiniyhteisöön sekä seurasimme paviaanipoikien poukkoilua autojen katoilla. Meille kerrottiin, että paikalliset asukkaat haluaisivat tappaa paviaanit. Ne tekevät ryöstöretkiä taloihin: ryöstävät jääkaappeja ja sulattavat sisällön jättämällä kaapin oven auki. Olisikohan parempi ratkaisu pitää ulko-ovet suljettuna tai siirtää paviaanit muihin maisemiin.

Yksi matkan erityistilanteita minulle oli, kun Suomen Etelä-Afrikan suurlähettiläs Petri Salo kutsui minut mukaansa Kapkaupungin pormestarin järjestämälle vastaanotolle, joka pidettiin yhtenä Helsinki Meets Cape Town -viikon tilaisuutena. Kapkaupunki toimii World Design Capitalina vuonna 2014. WDC hankeen viestikapulan siirtämiseksi Helsinki ja Kapkaupunki olivat järjestäneet viikon happeningin samalla viikolla kuin ICOM:n konferenssi. Tärkeää tässä tapaamisessa oli se, että saatoin keskustella suurlähettiläs Salon kanssa Vantaa – Windhoek -projektin jatkosta.

Ulkoministeriö oli syksyn aikana esittänyt koko projektin lakkauttamista välittömästi. Ulkoministeriön tarkistuksissa oli ilmennyt joitakin epäkohtia Etelän – Pohjoisen kuntien yhteistyöhankkeen toteuttamisessa. Hankkeessa on mukana 17 suomalaista kuntaa, joiden projektit pitävät sisällään laajan kirjon kaikenlaista kunnallista toimintaa hallintostrategioista kierrätyskeskuksiin. Olisi ollut kummallista, että hyvin etenevät projektit, kuten esimerkiksi Vantaa – Windhoek, olisi lopetettu tuosta noin vain joidenkin muiden mahdollisesti tekemien väärinkäytösten vuoksi. Tuolloin marraskuussa asia oli vielä auki, mutta vuodenvaihteen jälkeen kuulimme koko hankkeen jatkuvan. Meillä on siis mahdollisuus saada Windhoekin kaupunginmuseo valmiiksi vuoden 2013 aikana.